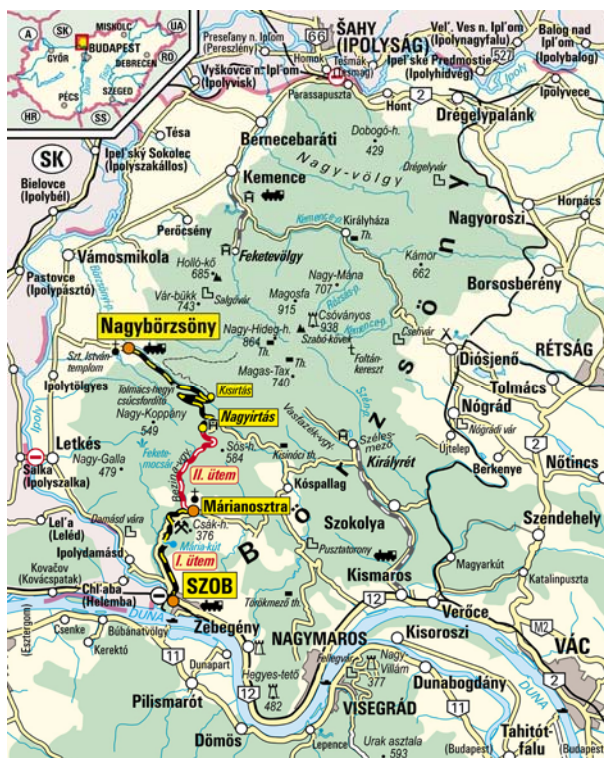

A Szob–Nagybörzsöny Kisvasút rövid története

A Dunakanyar börzsönyi „kapujából”, Szobról, ill. a Börzsöny hegyvidékének nyugati lábánál fekvő, látnivalókban gazdag település, Nagybörzsöny határából Nagyirtásra kapaszkodó kisvasút története rendkívül mozgalmas múltra tekint vissza.

A Nagybörzsöny–Szob kisvasúthálózat 1908-tól Nagybörzsöny–Ipolypásztó (ma Szlovákia) között kezdett kiépülni a letermelt faanyag elszállítására, 1912-ben Szob és a Csák-hegyi kőbánya között közszállítási céllal fektettek le síneket. Az Ipolypásztó vasútállomásához kapcsolódó nagybörzsönyi hálózat Trianon után nagyvasúti kapcsolat nélkül maradt, ezért az erdőbirtokos esztergomi érsekség 1922–24 között, a 420 m magas Vízválasztó (Nagyirtás) nyergén át összekötő vonalat épített Kisirtás és a Csák-hegyi kőbánya–Szob vonal között.

A szintkülönbséget a Tolmács-hegy oldalában csúcsfordítópár építésével, Nagyirtás és a Bezina-völgy között merész hajtúkanyarokkal küzdötték le. Az államosítás után 1957-ben Kisirtásról levezették a síneket Nagybörzsönybe. 1969-ben a Nagybörzsöny–Nagyirtás szakaszon az erdőgazdaság szezonális,

hétvégi személyforgalmat vezetett be. 1976-ban Nagyirtás és a Csák-hegyi kőbánya között megszűnt a teherszállítás, utána ezen a szakaszon a sínek fokozatosan eltűntek... 1992-ben a nagybörzsönyi és a szobi vonalrész is megszűnt. 1996-ban a térség önkormányzatai közalapítványt hoztak létre a Szob–Nagybörzsöny kisvasút teljes turisztikai célú helyreállítására érdekében. A települések összefogtak a kisvasútbarátokkal, a természetjárókkal, a Börzsöny környezetbarát turizmusáért tenniakaró civilekkel – először a legépebben megmaradt Nagybörzsöny–Nagyirtás szakasz megmentéséért, turisztikai hasznosításáért. A számtalan levél, fénykép, videófilm, tervdokumentáció, beadvány, kérvény, tanulmány, eljárás és bejárás, értekezlet, fórum, újságcikk, tv-riport stb. alig-alig lendítette előre a kisvasút ügyét, hacsak azzal nem, hogy a nagybörzsönyi kisvasút megmentése már-már országos hírű természetjáró, kisvasútbarát közügy lett. A „kisvasútmentők” elszántak és kitartóak voltak. Erejüket a média rokonszenve mellett megsokszorozta az, hogy minden érdekelt szerv, minisztérium (pl. az 1997-ben alakult Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal, a GM, az FVM stb.) elvileg támogatta a felújítást. A nagybörzsönyi kisvasút kezelői joga 1 Ft-os, jelképes összegért 1998. március 16-án az Ipolyerdő Rt.-től a település önkormányzatához került. 1997 és 2001 között számos akadályt leküzdve, a Pest Megyei Területfejlesztési Tanács és több minisztérium támogatását megszerezve minden feltétel összeállt a legszükségesebbekre kiterjedő felújítás megkezdéséhez.

2000-ben a hazánkban utolsóként fennmaradt csúcsfordítós (*hegyoldali, tolt menetű szintkülönbség-leküzdő mód*) Kisirtás–Nagyirtás vonalrészt az illetékes minisztérium **műemlékké** nyilvánította [15/2000 (IX.15. NKÖM rendelet]. A forgalom felvétele érdekében elengedhetetlen helyreállítások, a hidak újjáépítése után a **Nagybörzsöny–Nagyirtás szakasz újraindítására** nagy, közös sikerként **2002. szeptember 7-én** került sor.

2003-ban a *Nagybörzsöny–Szob Erdei Kisvasútért Közalapítvány* és az érintett önkormányzatok a **PEA-ROP (Pályázat-előkészítő Alap – Regionális Operatív Program)** keretében összeállították „*A Szob–Nagybörzsöny kisvasút teljes, turisztikai célú helyreállítása*” c. pályázatot. Szob önkormányzata vállalta a beadását – nyertesnek bizonyult! Az **I. ütemben** a **Szob–Márianosztra** szakasz **teljes újjáépítésére nyílt lehetőség**. A kisvasút a szükséges engedélyek megszerzését követően 2009 nyarán állt üzembe, a szobi vasútállomástól a felújított Mária-kút forrása mellett ér fel a Márianosztra határában kialakított állomásra, ahonnan nagyszerű kilátás nyílik a környékre.

2008 júniusában a kormány – amikor a vasútvonal-bezárásoktól volt hangos a közélet – a *Szob–Nagybörzsöny* kisvasút teljes rekonstrukcióját **kiemelt projektként** nevesítette, így a **II. ütem**, a **Márianosztra–Nagyirtás** vonalrész helyreállítása karnyújtásnyi távolságra látszott... Sajnos a munka megkezdését a projektgazda, Szob önkormányzatának önrész-forrás hiánya, sok más egyéb nehézség, s persze a világméretű recesszió, ill. a jegyárbevétel nem fedezhető működési költségek finanszírozásának megszűnése lehetetlenné tette. A *Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program* keretében „*Nagybörzsöny és Cierny Balog (Feketebalog) erdei kisvasutak együttműködése, összehangolt turisztikai célú fejlesztése és közös szlovákiai és magyarországi vonzerők kialakítása*” címmel benyújtott közös pályázat két ütemének eredményeként azonban **2012–2014 között a Nagybörzsöny–Nagyirtás pályaszakasz és a nagybörzsönnyei végállomás teljes felújításra került**. A Nagybörzsöny–Nagyirtás vonal – mint műemlékvasút – a Nagybörzsöny–Szob Erdei Kisvasútért Közalapítvány kezdeményezésére **2013.07.01. óta a Nemzeti Vagyon része**.

Dr. Harrach Péter frakcióvezető úr, a térség országgyűlési képviselője 2013 februárjában a *Szob–Márianosztra* és a *Nagybörzsöny–Nagyirtás* szakasz összekötése, azaz a *Márianosztra–Nagyirtás* szakasz újjáépítése érdekében tárcaközi, magas szintű értekezletet szervezett, ahol a közalapítvány bemutathatta a Börzsönyön átvezető hegyvasút teljes helyreállításának ipartörténeti, természetvédelmi, turisztikai jelentőségét. Az egyeztetés eredményeképpen (is) a Miniszterelnökség felkarolta a projektet, s 2013 őszén a közalapítvány javaslatára az *Ipoly Erdő Zrt.* belépésével megkezdődött a projekt előkészítése. Az építkezés 2015 tavaszán megkezdődött, s a tervek szerint még az ősszel befejeződik.

A Börzsöny hegyvidéki turizmusa új fejezethez érkezett, a Duna-parti **Szob** – a *hajóállomás* és a damásdi *Ipoly-híd* megépülésével – a Börzsöny vitathatatlanul nagyszerű „kapujává” (*vasút, 12-es főút, kerékpárút, pilismaróti komp*) válik, **Márianosztra** (*pálos kolostor, Börtönmúzeum*) az eddigieknél nagyságrendekkel jobban bekapcsolódhat a térség turizmusába, hiszen Nagybörzsöny felé egy teljesen új közlekedési kapcsolata létesül, a 400 m magasan fekvő **Nagyirtás** (*Szent Orbán Erdei Hotel*) és **Kisirtás** (*turistaházak*) börzsönnyei turistaútcsoportjai élményutazással válnak elérhetővé, a műemlékekben gazdag (*Szent István templom, Bányásztemplom, vízimalom*) **Nagybörzsöny** pedig zsákfaluból a nagyszerű hegyvasúton érkező turisták fogadó-településévé válik.

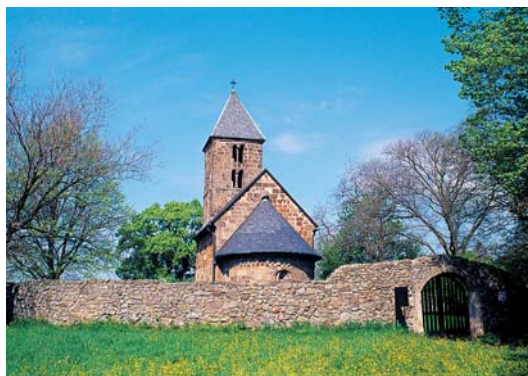

A Márianosztra–Nagyirtás szakasz újjáépítésével 2016-tól a turisták birtokba vehetik, kirándulásaikba szöhetik a Börzsönyben, a *Duna–Ipoly Nemzeti Parkban* kanyargó, vadregényes útvonalú **teljes Szob–Nagybörzsöny kisvasutat**, amely hazánk egyedi, **hegyvidéki, ökoturisztikai kínálatának fő attrakciója** lesz.

A Nagybörzsöny–Nagyirtás kisvasút útvonala:

Nagybörzsöny területe már az őskortól kezdve lakott, a falu neve *1108 körül Bersun* formában jelent meg az oklevelekben. A környék nemesfém-bányászata a *XIII. sz.-ban* kezdődött, *1417-ben* Zsigmond a településnek bányajogot adott, *1439-ben* bányavárosként emlegették. A török időkben elnéptelenedett, de a *XVIII. sz.-ban* – a bányák kimerülése után – már mezővárosként ismert. A *XIX. sz.* végén a filoxéra elpusztította szőlőit. A látnivalókban gazdag település számára a turizmus jelenti a jövőt.

Látnivalók: Árpád-kori, román stílusú **Szent István templom**, gótikus eredetű, toronytalan r. k. **Bányásztemplom**, *VIII. sz.-i* klasszicista **evangélikus templom**, későbarokk **Szent Miklós plébániatemplom, tájház** (*XVII. sz.-i* bányagazdaház), *XIX. sz.-i* **vízimalom** (ma múzeum), régi **pincesor**

A kisvasút Nagybörzsöny határából, az egykori fatelep melletti erdei tisztásról indul. A szerelvény mintegy 4 km-t a Hosszú-völgyben, csörgedező patak mentén, bükkösök, tölgyesek, tisztások között zakatol, majd felér a három völgy találkozásánál fekvő erdei turistaháztelep, Kisirtás rétjére.

Az innen induló turistautak többek között a Nagy-Hideg-hegyre és a Kisinóci turistaházhoz vezetnek. A hajdani Kereszt-völgyi szárnyvonal helyén kerékpárút lehetne...

A kis szerelvény mögött átállítják a váltót, a vonat tolt menetben *600 m-t* kanyarog a **Tolmács-hegy** árnyas oldalában. *Ez a pálya műemlékké nyilvánított szakasza.*

A Börzsönyben a szintkülönbséget több helyen ún. **csúcsfordítók** építésével küzdötték le a vasútépítők, sajnos csak ez az egy maradt fenn – *utolsóként* – hazánkban. Hasonló műszaki megoldású hegyvasúttal legközelebb Szlovákiában, a Beszkidekben, a lengyel határnál találkozhatunk (*Vychylovka–Kysucka erdei múzeumvasút*).

A *tolmács-hegyi csúcsfordítótól* – most a mozdony előtt váltanak – ismét előre folytatódik a kalandos kisvonatozás. A hegyoldalból a völgy felé letekintve jól látszanak a cikk-cakk pályaszakaszok. Egy kanyar után – ha megbontanák a zárt erdőt – pompás kilátást kapnánk Kisirtás katlanjára. A pálya kétszer metszi a *Kisirtáspuszta–Nagyirtáspuszta* földutat, a keresztezések között hatalmas, *patkó alakú* kanyarban kapaszkodik a mozdony. Egy kitérőn át, néhány fenyő alatt elcsattogva felér a vonat a *420 m* magasan, sűrű lucfenyves mellett fekvő *jelenlegi* végállomásra, **Nagyirtásra** (*tisztás; esőház, pihenőhely*).

Az innen induló turistautakon Márianosztrára, a szobi kisvasút végállomására, a Nagy-Koppány gyepes csúcsára, a Hosszú-bércen át Nagybörzsönybe, a dunakanyari kilátással kecsegtető Sós-hegy csúcsára, de a Kisinóci turistaház érintésével akár Királyrétre, a Kismaros–Királyrét kisvasút végállomására is el lehet jutni. A legkényelmesebbek a Szent Orbán Erdei Wellness Hotelhez sétálhatnak.

A nagybörzsönyi kisvasút **2015-ben** november 1-ig, **2016-ban** Húsvétől, hétfőgenként üzemel.

Indulási időpontok Nagybörzsönyből: 10:15, 12:15, 15:00

Indulási időpontok Nagyirtásról: 11:15, 13:15, 16:00

Információ és különvonat rendelése:

Nagybörzsöny Erdei Kisvasút Nonprofit Kft.

Tel: 70/770-5386 • Fax: 27/378-025 • e-mail: pm.nagyborzsony@t-online.hu

web: www.kisvasut.hu/nagyborzsony, www.nagyborzsony.hu